

RECENZIJĄ

Autorius KĘSTUTIS URBA

Pavadinimas LITERATŪROS KALVA. LITERATŪROS VADOVĖLIS 8 KLASEI. ANTROJI KNYGA

Vertina Rita Karpavičienė

Vadovėlis skirtas ugdyti mokinių literatūrinį skonį, kritinį mąstymą ir gebėjimą analizuoti įvairių epochų kūrinius. Šiame vadovėlyje pateikiami kūriniai, atspindintys tiek lietuvių, tiek užsienio literatūros klasiką, orientuojasi į tautinio tapatumo, moralinių vertybių ir universalių žmogiškų patirčių temas. Turinyje esantys kūriniai sudaro įvairiapusę literatūrinę panoramą, tinkamą 8 klasės mokiniams, tačiau kelia ir tam tikrų iššūkių.

Turinio apžvalga ir stiprybės

1. Literatūrinė ir žanrinė įvairovė

Vadovėlyje pateikiami kūriniai apima platų literatūrinį spektrą, įtraukdami tiek lietuvių klasiką (Vincas Mykolaitis-Putinas, Juozas Tumas-Vaižgantas, Jonas Biliūnas), tiek šiuolaikinius autorius (Dalia Staponkutė), tiek užsienio literatūros kūrinius (Selma Lagerlöf, Ana Frank, Astrida Lindgren). Be to, įtraukti epistoliniai tekstai (Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Juozas Tumas-Vaižgantas) ir dienoraštinė literatūra (Ana Frank) praplečia žanrų įvairovę, skatindami mokinius susipažinti su skirtingais literatūros tipais. Pavyzdžiui:

- **Vinco Mykolaičio-Putino „Rūpintojėlis“** supažindina su simbolistine poezija ir tautiniu simboliu, perteikiančiu kančią bei dvasinį ieškojimą;
- **Juozo Tumo-Vaižganto „Pragiedruliai“** atskleidžia optimistinę pasaulėžiūrą ir lietuvių kaimo gyvenimo grožį;
- **Anos Frank „Dienoraštis“** ir **Onutės Alksninytės-Garbštienės „Sibire... tremtinių žeme“** nagrinėja istorines traumas, skatindami empatiją ir supratimą apie XX a. tragedijas;
- **Astridos Lindgren „Samuelis Augustas iš Sevedstorpo ir Hana iš Hulto“** įtraukia lengvesnį, šmaikštų toną, kuris yra artimas jaunajai auditorijai.

Ši įvairovė leidžia mokiniams susipažinti su skirtingais stiliais, temomis (tautinis tapatumas, tremtis, vaikystė, moraliniai pasirinkimai) ir kultūriniais kontekstais, taip pat skatina lyginti lietuvių ir užsienio literatūros tradicijas.

2. Tautinio ir pilietinio sąmoningumo ugdymas

Vadovėlyje akcentuojamas lietuvių tautinis tapatumas ir istorinė atmintis. Pavyzdžiui:

- **Vinco Kudirkos „Tėvynės varpai“** ir **Prano Vaičiūčio „Yra šalis...“** stiprina patriotinius jausmus, pabrėždami meilę tėvynei;
- **Adomo Mickevičiaus „Tėvyne Lietuva“** atspindi romantizmo idealus ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldą, skatindamas diskusijas apie bendrą lietuvių ir lenkų kultūrinę istoriją;
- **Onutės Alksninytės-Garbštienės „Sibire... tremtinių žeme“** supažindina su tremties patirtimi, kuri yra esminė lietuvių kolektyvinės atminties dalis.

Šie kūriniai ne tik ugdo pilietinį sąmoningumą, bet ir skatina mokinius reflektuoti apie savo šalies istoriją ir vertybes.

3. Metodinė pusė

Vadovėlis pasižymi aiškia struktūra: kiekvienas kūrinys pristatomas su trumpu kontekstiniu įvadu apie autorių ir jo laikmetį, po kurio eina tekstas ir įvairaus sudėtingumo užduotys. Užduotys skirstomos į:

- **Supratimo klausimus**, padedančius įsigilinti į kūrinio turinį (pvz., „Kas pasakyta apie šalies merginas (13–14, 21–24 eil.)? Kas pasiskolinta iš tautosakos?“);
- **Analitinės užduotys**, skatinančias gilintis į temas, simboliką ar veikėjų motyvaciją (pvz., Kas, anot straipsnio teiginių, lemtingiausiai pakeitė Kudirkos požiūrį į lietuvių kalbą ir tautą? Ar liūdesys gali būti taurinantis? Paaiškinkite. Ar ši novelė – apie mirtį ar apie meilę? Atsakymą pagrįskite.);
- **Kūrybinės užduotys**, raginančias mokinius kurti savo tekstus (pvz., Pasitelkite keletą žodynų (Filosofijos, Lietuvių kalbos, Etikos ir kt.), taip pat enciklopedijų ir pasigilinkite, kaip jose apibūdinama viena ar kitą moralinė kategorija. (Ją pasirinkite patys.) Palyginkite, parašykite savą tos kategorijos apibūdinimą.).

Užduotys yra pritaikytos skirtingų gebėjimų mokiniams, o kontekstiniai paaiškinimai apie literatūros sroves (pvz., simbolizmą, realizmą) ar istorinius įvykius padeda geriau suprasti kūrinius.

Silpnybės ir iššūkiai

1. Kūrinių sudėtingumas

Kai kurie kūriniai gali būti per sudėtingi 14–15 metų mokiniams, ypač tiems, kuriems dar trūksta literatūros analizės įgūdžių:

- **Vinco Mykolo Putino „Rūpintojėlis“** reikalauja simbolizmo ir filosofinių idėjų suvokimo, kas gali būti iššūkis;
- **Grigorijaus Kanovičiaus „Neblėstančio liūdesio šviesa“** nagrinėja žydų bendruomenės patirtį ir istorines traumas, kurios be išsamesnio konteksto paaiškinimo sunkiai suprantamos;

- Mikalojaus Konstantino Čiurlionio „Laiškai Sofijai“ išsiskiria poetine kalba ir sudėtingomis emocinėmis įžvalgomis, kurios gali būti sunkiai suvokiamos aštuntokams.

2. Šiuolaikinių temų trūkumai

Nors vadovėlyje yra šiuolaikinių autorių, pvz., Dalia Staponkutė („Iš dviejų renkuosi trečią“) jų kūriniai sudaro mažesnę dalį, palyginti su klasika.

Kaimiškos tematikos kūriniai, tokie kaip „Pragiedruliai“, „Tėvynės varpai“ ar „Kurpės“, ugdo mokinių tautinį sąmoningumą ir supažindina su lietuvių literatūros klasika, tačiau jų skaitymas aštuntokams kelia iššūkių dėl kultūrinio atotrūkio, sudėtingos kalbos, riboto teminio artumo ir didaktinio tono. Aštuntokams aktualios šiuolaikinės temos, susijusios su jų kasdienybe – draugystė, savęs paieškos, technologijos ar popkultūra. Kaimiškos tematikos kūriniai dažnai nagrinėja suaugusiųjų problemas (pvz., socialinę nelygybę, tautinį atgimimą, kaimo buitį), kurios neatitinka paauglių interesų.

Paaugliams, gyvenantiems skaitmeniniame amžiuje, trūksta tekstų, atspindinčių jų kasdienybę, pvz., technologijų įtaką ar jaunimo subkultūras.

Tinkamumas 8 klasei

„Literatūros kalva“ yra tinkamas 8 klasei, nes:

- skatina kritinį mąstymą per įvairias užduotis, kurios lavina teksto suvokimo, analizės ir kūrybinius įgūdžius;
- stiprina tautinį ir pilietinį sąmoningumą per kūrinius, atspindinčius Lietuvos istoriją ir kultūrą;
- įtraukia temas (šeima, vaikystė, moraliniai pasirinkimai), kurios yra artimos paaugliams ir skatina emocinį įsitraukimą.

Išvada

„Literatūros kalva“ yra kokybiškas, įvairiapusis vadovėlis, kuriame dera lietuvių literatūros klasika, šiuolaikiniai kūriniai ir užsienio literatūros pavyzdžiai. Jo stiprybės – turinio įvairovė, tautinio tapatumo akcentavimas ir gerai struktūrizuota metodinė pusė, pritaikytas skirtingų gebėjimų mokiniams. Tačiau kai kurių kūrinių sudėtingumas, ribotas šiuolaikinių temų įtraukimas ir nepakankamas užsienio kūrinių konteksto pateikimas gali kelti iššūkių. Vadovėlis labiausiai tinka mokiniams, turintiems bazinį literatūros analizės pagrindą, o mokytojo vaidmuo yra esminis, siekiant padėti mokiniams suprasti sudėtingesnius tekstus ir susieti juos su šiuolaikine patirtimi.

D. Kaurė